

64.892

BIBLIOTHEEK

RAAP

Postbus 1347

1000 BH AMSTERDAM

RAAP-NOTITIE 892

Onderzoeksgebied Oostwaard Gemeente Maarsse

Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Kondor Wessels Projecten BV

Titel: onderzoeksgebied Oostwaard, gemeente Maarsse; archeologisch vooronderzoek:
bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: oktober 2004

auteur: *drs. A.J. Tol*

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2004\MADS2\N0892-MADS2.doc

Projectcode: MADS2

projectleider: drs. A.J. Tol

projectmedewerker: drs. B. Jansen

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. I.A. Schute

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2004

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

Algemeen

In januari 2003 heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in opdracht van Kondor Wessels Projecten bv een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk in plangebied DSM-Maarssen in de gemeente Maarssen (Tol, 2003). Dit onderzoek leverde geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van intacte archeologische resten in het plangebied op. Wel is gewezen op de mogelijke aanwezigheid van resten van de fundamenteën van molen 'De Hoop' in deelgebied 2. Om die reden werd aanbevolen om de bodemingrepen op deze locatie archeologisch te laten begeleiden.

Naar thans blijkt, is tijdens het onderzoek van 2003 een klein deel van het plangebied abusievelijk niet onderzocht. Het betreft een smalle strook in het oosten van deelgebied 1 (1400 m²). Kondor Wessels Projecten bv heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau opdracht gegeven in deze strook alsnog een archeologisch onderzoek uit te voeren.

Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied ligt ten zuiden van Maarssen, aan de noordwestzijde van de Vecht, en vormt de zuidwestelijke randzone van een terrein van hoge archeologische waarde met resten van het versterkte huis 'Oostwaard' uit de 17e eeuw (CMA-code 31H-011). Het gebied (omvang ca. 70 bij 20 m) is in gebruik als weiland. Uit de kadastrale atlas (Wijmer, 2000) en oude topografische kaarten (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; ROBAS Producties, 1989b) blijkt dat het deze functie in ieder geval sinds het begin van de 19e eeuw heeft.

Direct ten westen van het onderzoeksgebied bevindt zich een diepe zandwinningsput, die deels is dichtgegooid met afval van de voormalige kininefabriek aan de overzijde van de Vecht.

Locatiegegevens

onderzoeksgebied: Oostwaard

toponiem: Oostwaard

kadastrale gegevens: niet bekend

plaats: Maarssen

gemeente: Maarssen

provincie: Utrecht

kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000:

oppervlakte onderzoeksgebied: 0,14 ha
centrumcoördinaten (X/Y): 132.425/460.170
NAP-hoogte maaiveld : circa 1,0 m +NAP

Doelstelling

Doel van het onderzoek was het vaststellen of in het onderzoeksgebied (binnen 2 m -Mv) archeologische resten voorkomen of worden verwacht, die worden bedreigd door de voorgenomen bodemingrepen.

Onderzoeksvragen

1. Welke archeologische resten naar aard en datering worden in het onderzoeksgebied verwacht (gespecificeerde archeologische verwachting)?
2. Wat is de mate van verstoring van de bodemopbouw in het onderzoeksgebied en wat zegt dit over de kans op het voorkomen van intacte archeologische resten?
3. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van grotere, vondstrijke nederzettingen?
4. Wat is globaal de waarde van eventueel aanwezige archeologische resten (aard, fysieke kwaliteit, datering, diepteligging en omvang) en wat zegt dit over hun behoudenswaardigheid?
5. In welke mate worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de realisatie van de geplande bodemingrepen?

Het inventariserend archeologisch onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek (oppervlaktekartering, veldinspectie en booronderzoek). Ten behoeve van het onderzoek is een Plan van Aanpak opgesteld dat in gewijzigde vorm is goedgekeurd door de provinciaal-archeoloog van Utrecht (dhr. R. Kok). Het onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2. Resultaten

Bodemkundige en/of geologische gegevens

Uit de geologische kaart van Nederland (RGD, 1988) en de geomorfogenetische kaart (Berendsen, 1982) blijkt dat de bodem in het onderzoeksgebied bestaat uit oever- en kronkelwaardafzettingen. Deze afzettingen bestaan uit zware zavel en lichte tot matig zware klei, die in het algemeen tussen circa 1,0 en 2,0 m -Mv overgaan in beddingzand. De oever-, kronkelwaard- en beddingafzettingen behoren tot de stroomgordel van de Vecht. Deze rivier, die een zijtak vormde van de Oude Rijn, was actief van het begin van de IJzertijd (circa 800 voor Chr.) tot in elk geval het einde van de Romeinse tijd (circa 350 na Chr.) en mogelijk zelfs tot 1122 na Chr., toen de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede werd afgedamd (Weerts e.a., 2002). De huidige Vecht moet in geologische zin als restgeul worden geïnterpreteerd.

Archeologische gegevens

Stroomgordels zoals die van de Vecht vormden in de periode vóór de bedijking (Late Middeleeuwen), in tegenstelling tot de natte (meer kleiige) komgebieden, de geschiktste vestigingsplaatsen. Door de relatief hoge ligging van de oeverwallen was de kans op overstromingen gering. Bovendien waren deze gronden vrij eenvoudig te bewerken en bood de in de nabijheid gelegen waterloop mogelijkheden met betrekking tot visvangst en transport.

Op grond van de geologische ouderdom van de Vechtse stroomgordel kunnen bewoningsresten voorkomen vanaf de IJzertijd. In het stroomgebied van de Vecht zijn (vrijwel) geen vondsten uit de IJzertijd en Romeinse tijd bekend. Dit is mogelijk te wijten aan de sterke erosie die nadien kan hebben plaatsgevonden (Berendsen, 1982). Door erosie zullen de meeste resten uit deze perioden verdwenen zijn.

In ARCHIS staat direct ten westen van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de zandwinningsput, een Middeleeuwse vindplaats geregistreerd (ARCHIS-waarnemingsnummer 26248). Het gaat om aardewerk uit grofweg de 8e–13e eeuw, en een onderdeel van een ijzeren zwaard uit de 10e eeuw–15e eeuw. De vondsten zijn aangetroffen tijdens de zandwinningswerkzaamheden. Het onderzoeksgebied vormt de zuidwestelijke randzone van een terrein van hoge archeologische waarde met resten van het versterkte huis 'Oostwaard' (CMA-code 31H-011). Waarschijnlijk betreft het een omgrachte boerderij die in oorsprong dateert uit de 17e eeuw (Bardet & J.R. Clifford Kocq van Breugel, 1966; Olde Meierink & Voerst van Lynden, 1995). De resten van het versterkte huis liggen in het noordoostelijke deel van het CMA-terrein (circa 150 m ten noorden van onderhavig onderzoeksgebied). De huidige boerderij is gebouwd op de fundamenten van het versterkte huis, zoals na het afbranden van de vorige boerderij kon worden vastgesteld. In 1990 is tijdens archeologisch onderzoek vastgesteld dat rondom de huidige boerderij resten van de gracht en mogelijk ook muurresten voorkomen (Van der Graaf e.a., 1990). In het zuidelijke deel van het CMA-terrein zijn geen resten aangetroffen.

Historische gegevens

Op basis van historische kaarten (o.m. de eerste kadastrale kaarten; Wijmer, 2000; Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; ROBAS, 1989b) blijkt dat het onderzoeksgebied sinds het begin van de 19e eeuw als weiland is gebruikt en nooit is bebouwd.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de geologische gegevens, in combinatie met de bekende archeologische en historisch-geografische gegevens, worden in het onderzoeksgebied archeologische vindplaatsen verwacht uit de IJzertijd t/m Nieuwe tijd. In het bijzonder geldt een hoge archeologische verwachting voor resten uit de Middeleeuwen die verband houden met de nabije vindplaats ter hoogte van de zandwinningsput. Het is niet waarschijnlijk dat in het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig zijn van het versterkte huis Oostwaard.

Gezien de geologische situatie bevinden de meeste archeologische resten zich waarschijnlijk binnen 2,0 m -Mv, namelijk op de oeverafzettingen van de Vecht.

3 Veldonderzoek

3.1 Methodes

Veldinspectie en oppervlaktekartering

Tijdens de veldinspectie is het terrein onderzocht op opvallende terreinkenmerken, zoals lokale verhogingen in het reliëf.

De oppervlaktekartering is uitgevoerd op plaatsen waar het onderzoeksgebied tijdens het veldwerk een goede vondstzichtbaarheid had: langs de slootkant en in molshopen.

Booronderzoek

- *positie boringen*: regelmatige verdeling over het onderzochte gebied.
- *gebruikt boormateriaal*: Edelmanboor 7 cm
- *totaal aantal boringen*: 4
- *minimaal geboorde diepte*: 0,1 m
- *maximaal geboorde diepte*: 2,0 m
- *boorbeschrijvingen*: onder andere conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989).
- *X-/Y-coördinaten boringen gemeten met*: meetlint
- *Z-coördinaten boringen*: niet bepaald

Deze methode is geschikt voor het opsporen van vondstrijke nederzettingen. Deze methode is minder geschikt voor het opsporen van vondstarme nederzettingen en zeer lokale archeologische resten zoals graven en verkavelingsgreppels.

3.2 Resultaten

Veldinspectie en oppervlaktekartering

Tijdens de veldinspectie is centraal in het onderzoeksgebied een 10 m brede, langwerpige verhoging waargenomen die loopt van lange zijde naar lange zijde (figuur 1). Ten noordoosten van het onderzoeksgebied is de aanwezigheid van een grote verhoging in het terrein vastgesteld (diameter circa 100 m).

De oppervlaktekartering heeft geen vondsten opgeleverd.

Booronderzoek: resultaten

- *beschrijving laagopeenvolging (lithologisch) en interpretatie (lithogenetisch en archeologisch):*

De bodem in het onderzoeksgebied bestaat van boven naar beneden uit:

0-0,3 m -Mv: recente bouwvoor,

0,3-circa 1,0 m: sterk tot uiterst siltige klei met in de onderste helft vaak zandlagen (boringen 2 en 3). Het betreft oeverafzettingen. De dikte van het pakket neemt in noordelijke richting toe.

1,0-2,0 m -Mv: zwak siltig zand met in de top kleilagen en veenbrokken (boring 1 en 2) of detrituslagen (boring 3). In boring 1 waren vooral dikke kleilagen met opvallend veel hout aanwezig. Het zandpakket betreft grotendeels kronkelwaardafzettingen. Alleen in boring 1 gaat het in het deel dat is voorzien van dikke kleilagen met hout waarschijnlijk om restgeulafzettingen van de Vecht (0,7-1,5 m -Mv). De veenbrokken zijn resten van het oorspronkelijk aanwezige Hollandveen, dat door de Vecht is geërodeerd. De top van het zandpakket ligt in het zuiden op 0,7 m -Mv (boring 1) en in het noorden op 1,5 m -Mv (boring 3).

In de boringen 2 en 3 is onder de bouwvoor, in de top van de oeverafzettingen (circa 0,3 en 0,5 m -Mv), een grijze, enigszins vuile laag met enkele fragmenten puin, houtskool en onverbrand bot aangetroffen. Mogelijk gaat het om een bewoningslaag van een nederzettingsterrein. Het is onduidelijk of het om de kern van een nederzetting (met gebouwstructuren) gaat of om de randzone (met off-site resten). Het geringe aantal archeologische indicatoren lijkt erop te wijzen dat in het onderzoeksgebied de randzone van een nederzettingsterrein aanwezig is. Mogelijk vormt de terreinverhoging ten noordoosten van het onderzoeksgebied de kern van deze nederzetting. Het is in dat geval goed mogelijk dat deze nederzetting heeft doorgelopen tot in de zandwinningsput en dus dateert uit de Middeleeuwen.

Boring 4 is geplaatst ter hoogte van de langwerpige verhoging in het terrein. Het blijkt dat hier dicht onder het oppervlakte een betonnen plaat ligt. Mogelijk betreft het een wegdek of de afdekplaat van een mestput.

- *mate van verstoring:*

De verticale verstoring van het mogelijke nederzettingsterrein is licht: er is een bewoningslaag aanwezig die slechts oppervlakkig verstoord lijkt te zijn door de bouwvoor. Indien de bewoningslaag inderdaad verband houdt met de vindplaats uit de zandwinningsput, dan is de kans groot dat een deel van de nederzetting volledig is verstoord.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Welke archeologische resten naar aard en datering worden in het onderzoeksgebied verwacht (gespecificeerde archeologische verwachting)?

Op basis van de geologische gegevens, in combinatie met de archeologische en historisch-geografische gegevens worden in het onderzoeksgebied archeologische vindplaatsen verwacht uit de IJzertijd t/m Nieuwe tijd. In het bijzonder geldt een hoge archeologische verwachting voor resten uit de Middeleeuwen die verband houden met de nabije vindplaats ter hoogte van de zandwinningsput. Het is niet waarschijnlijk dat in het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig zijn van het versterkte huis Oostwaard.

Wat is de mate van verstoring van de bodemopbouw in het onderzoeksgebied en wat zegt dit over de kans op het aantreffen van intacte archeologische resten?

De verticale verstoring van het onderzoeksgebied is licht. Dit betekent dat de kans op het aantreffen van intacte archeologische resten groot is.

Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van grotere vondstrijke nederzettingen?

Tijdens het veldonderzoek is in de boringen een bewoningslaag aangetroffen die een aanwijzing vormt voor de aanwezigheid van nederzettingen uit mogelijk de Middeleeuwen.

Wat is globaal de waarde van eventueel aanwezige archeologische resten (aard, fysieke kwaliteit, datering, diepteligging en omvang) en wat zegt dit over hun behoudenswaardigheid?

De bewoningslaag (ca. 0,3-0,5 m -Mv) strekt zich uit over vrijwel het gehele onderzoeksgebied, met uitzondering van de zuidelijke randzone (ter hoogte van boring 1). Het onderzoek heeft te weinig 'zekere' informatie opgeleverd om de waarde (en behoudenswaardigheid) van de eventueel in het onderzoeksgebied aanwezige archeologische resten te bepalen. Zeer waarschijnlijk gaat het om de randzone (met *off-site* resten) van een nederzetting waarvan de terreinverhoging ten noordoosten van het onderzoeksgebied de kern vormt. De kans is groot dat het mogelijke nederzettingsterrein heeft doorgelopen tot in de zandwinningsput. Op grond van de hier bekende vindplaats lijkt een datering in de Middeleeuwen

aannemelijk. Vermoedelijk is reeds een deel van de nederzetting door de zandwinningswerkzaamheden volledig vernietigd.

In welke mate worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de realisatie van de geplande bodemingrepen?

De bouwplannen vormen een ernstige bedreiging voor de eventueel aanwezige archeologische resten, aangezien deze zich direct onder de bouwvoor zullen bevinden.

4.2 Aanbevelingen

Het onderzoek heeft te weinig 'zekere' informatie opgeleverd om de waarde (en behoudenswaardigheid) van de eventueel in het onderzoeksgebied aanwezige archeologische resten te bepalen. Zeer waarschijnlijk zijn in het onderzoeksgebied resten aanwezig van de randzone van een Middeleeuwse nederzetting, waarvan de kern (ten noordoosten) buiten het onderzoeksgebied ligt en waarvan een deel vermoedelijk reeds is verstoord. Op grond hiervan en vanwege de geringe omvang van het onderzoeksgebied, kunnen de voorgenomen bodemingrepen, voor zover het de archeologische waarden betreft, zonder beperkingen worden uitgevoerd. Wel wordt aanbevolen deze bodemingrepen archeologisch te laten begeleiden, aangezien deze bedreigend zijn voor mogelijk aanwezige archeologische resten.

De archeologische begeleiding dient te worden uitgevoerd in de vorm van een 'opgraving met beperkte vraagstelling'. Hierbij dient de ontgraving gefaseerd te worden uitgevoerd zodat ten behoeve van de archeologische begeleiding een 'leesbaar' archeologisch vlak beschikbaar komt.

- *contactpersoon overheid:*
drs. R. Kok (provinciaal archeoloog)
Provincie Utrecht
Dienst MEC, sector DCU
Postbus 80300
3508 TH Utrecht
tel. 030-2582692
fax. 030-2582105

- *contactpersoon RAAP:*
drs. A.J. Tol
tel. 071-5768118

Literatuur

- Bardet, J.D.M., & J.R. Clifford Kocq van Breugel, 1966.** *Kastelenboek Provincie Utrecht*. Utrecht.
- Berendsen, H.J.A., 1982.** De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht. *Utrechtse Geografische Studies* 25. Geografisch instituut, R.U., Utrecht.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie), 1998.** *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Graaf, K. van der, R. Datema & K. Anderson, 1990.** *Landschapsplan en archeologie in de provincie Utrecht*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam (RAAP-rapport 43)
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989.** *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Olde Meierink, B., e.a. (red.), 1995.** *Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht*. Matrijs, Utrecht.
- RGD, 1988.** *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000; Blad 31 Oost Utrecht*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- ROB, 2001.** *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort (cd-rom).
- ROBAS Producties, 1989b.** *Historische Atlas Utrecht. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000, blad 426 Maarssen (opname 1908)*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001.** *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Weerts, H., P. Cleveringa & M. Gouw, 2002. De Vecht/Angstel, een riviersysteem in het veen. In: *Grondboor & Hamer* 3 (4): 66-71.

Wijmer, D.J., 2000. *Utrecht in 1832: grondgebruik en eigendom*. Werkgroep Kadastrale Atlas Provincie Utrecht/Het Utrechts Archief, Utrecht (Kadastrale atlas provincie Utrecht 6)

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel I: West-Nederland 1839-1859. Blad 31 (opname 1849)*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

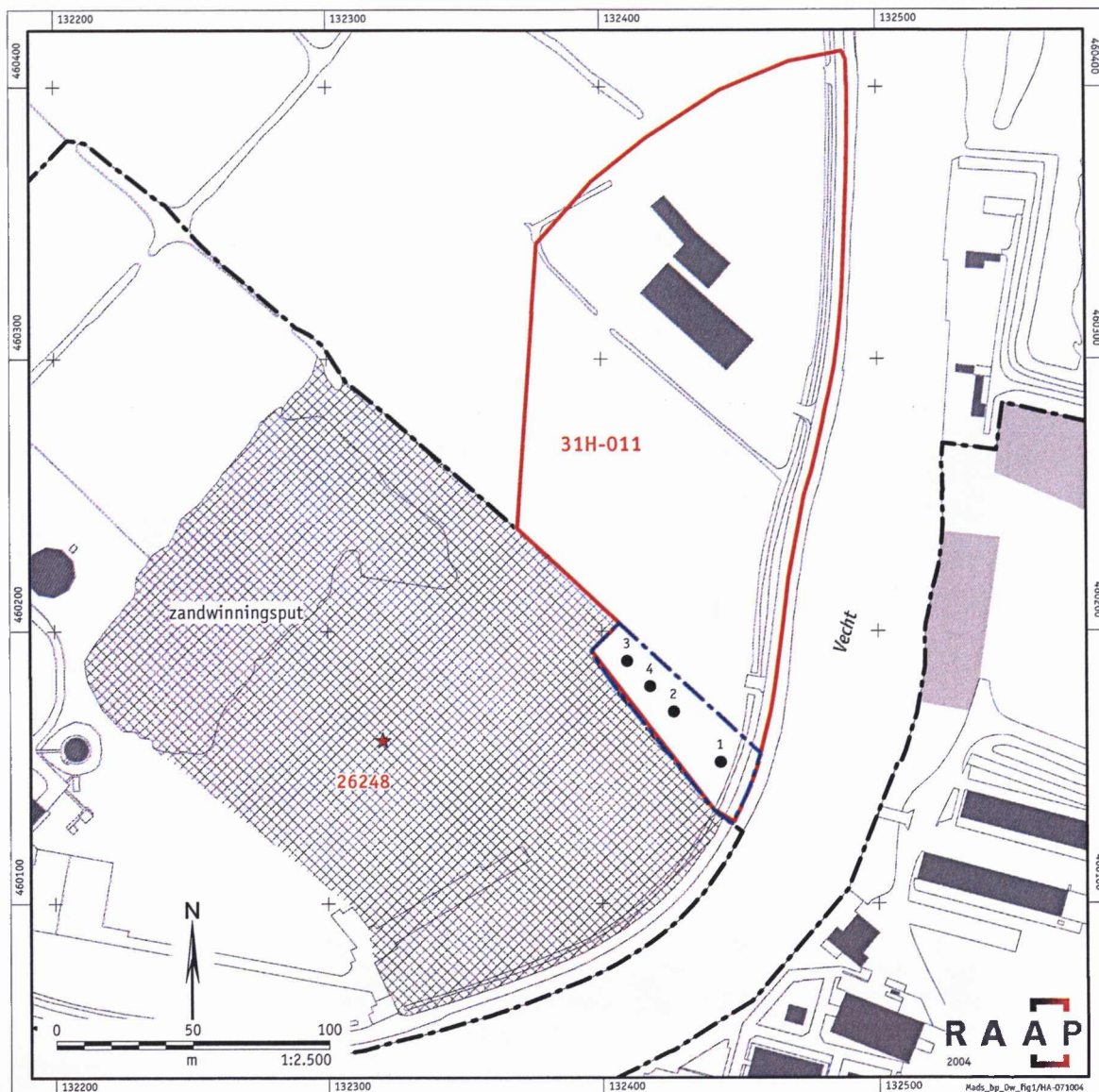
Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Resultaten archeologisch vooronderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

**Plangebied DSM-Maarssen
Gemeente Maarsssen**

Resultaten archeologisch vooronderzoek

legenda

boringen

- boring
- 2 boornummer

vindplaatsen

- 31H-011 grens CMA-terrein met CMA-code
- 26248 ★ ARCHIS-vindplaats met ARCHIS-waarnemingsnummer

overig

- verstoord
- zanddepot
- grens onderzoeksgebied Oostwaard
- grens onderzoeksgebied 2003

Figuur 1. Resultaten archeologisch vooronderzoek.